

Haroldas Garfinkelis

Etnometodologijos programa¹

1.1. Kas yra etnometodologija?²

Etnometodologija pakartotinai susipažįsta su manimi pasikartojančiame epizode kasmetiniuose Amerikos Sociologijos asociacijos susirinkimuose. Laukiu lifto. Atsidaro durys. „O, Halai, sveikas!“ „Sveiki!“ Žengiu į vidų ir išgirstu KLAUSIMĄ: „Klausyk, Halai, kas YRA etnometodologija?“ Lipto durys užsidaro. Kylame į devintą aukštą. Teistariu: „Etnometodologija detalizuoja kai kurias beprasmiškas problemas“. Lipto durys atsiveria.

Einant į kambarį topteli mintis: *turėčiau* pasakyti, kad etnometodologija – tai Durkheimio tyrinėtoms nemarios, įprastos visuome-

nės patikslinimas, artikuluojant virtines beprasmiškų problemų. Jų ištakos glūdi pasauliniame socialinių mokslų sąjūdyje. Jas motyvuoja visapusiški šio judėjimo išpareigojimai formaliosios analizės ir bendrojo reprezentatyvaus teorizavimo politikai bei metodams, o taip pat ir neabejotinai pasiekimams.“

Formaliosios analizės (FA) techninės priemonės ir jos rezultatai suprantami visame pasaulyje. Daugelis socialinių analitikų kone vienbalsiai sutaria, kad įvairiopuose analitiniuose menuose ir praktinių veiksmų moksluose formaliosios analizės procedūros garantuoja sklandų darbą, todėl užsitarnauja tinkamo darbo statusą. FA pasiekimai puikiai žinomi, dėl

¹ Padėkos žodis. Noriu padėkoti daugeliui žmonių už jų indėlį į šį darbą, kaip ir daugybei studentų bei kolegų, kurių etnometodologijos studijos suteikė čia aptartų tyrimų katalogą, be kurio pradinis „Studijų“ pažadas būtų likęs neištesėtas. Galiausiai etnometodologija – privalomai (kryptingai orientuotos) empirinės studijos. Taip pat dėkoju Dugui Maynardui ir Lucy Suchman už jų ištikimą draugystę ir laiko dosnumą, dalinantis vertingomis žiniomis trumpų pokalbių akimirkomis. Esu labai skolingas Anne’i Rawls. Prieš daug metų ji kurį laiką buvo mano studentė. Dabar ji mano mokytoja, gerbiama kolegė ir išskirtinė draugė. Ji skatindavo mūsų pokalbius jau rašymo metu ir negailėjo laiko itin atidžiai redaguodama šį rankraštį spaudai. Kadangi etnometodologija domisi daugybė žmonių, neįmanoma vienu aprašymu apibūdinti daugelį šios srities tyrinėjimų. Vis dėlto tikiuosi, jog šioje diskusijoje dar liko vietos studijoms, sutelkiančioms dėmesį į paliudijamas pasikartojančių fenomenų laukų detales, kad ir kaip mes skirtumėmės kitų analizuojamų aspektų požiūriu.

² Iš anglų kalbos vertė Gracija Pleikienė. Šis Haroldo Garfinkelio tekstas – *Ethnomethodology’s Program* – publikuotas žurnale *Social Psychology Quarterly* (1996, Vol. 59 No. 1, 5–21). Amerikos Sociologijos asociacija (ASA) suteikė teisę publikuoti šį tekstą VU ir KU mokslo žurnale *Sociologija. Mintis ir veiksmas* (Permission No. 005833, July 5, 2011).

Jų nėra prasmės ginčytis. Reiškinių analizei FA technologija pasitelkia įprastus metodus. Tvarkos reiškiniai padaromi instrukciškai pastebimais formaliose analitinėse suderintai pasikartojančių praktinių veiksmų rezultatų detalėse. Jų skalė driekiasi nuo karo veiksmų iki trumpalaikės pauzės, kol atsisakoma siūlymų. Reiškiniai, procedūriškai pastebimi koordinuotai pasikartojančių praktinių veiksmų padarinių formaliosios analizės detalėse, taip gerai tinka FA, jog bet koks reiškinys, kad ir kokio masto jis būtų, procedūriškai regimas kaip populiacijos, tampančios gamybos proceso valdytoja ir darbo vykdytoja, veiklos padarinys. Populiacijos paprastai traktuojamos kaip tiesioginės kūnų apskaitos padariniai.

Užuot taip elgęsi remsimės prielaida, kad būtent reiškinio artikuliacija – tarp kitų detalių – atskleidžia populiaciją, kuri sudaro šį reiškinį.³ Šią populiaciją atskleidžia skaitmeninės apklausų detalės ir dimensinė demografija. Tai aiškinama pasitelkus kintamųjų dydžių analizę, kiekybinius argumentus bei priežastines struktūras. Tokie analitiniai aprašymai prieinami visose administruojamose visuomenėse – ir šiuolaikinėse, ir istorinėse.

Šių pasiekimų neabejotinumą laiduoja tai, kad jie paklūsta aukščiausiam FA laimėjimui – jos bibliografijos *kodekso* statusui. *Kodekso* sąvoka reiškia 1) tyrimus, visada lydimus tekstinės ataskaitos, kuri juos aprašo, apibrėžia, daro procedūriškai pastebimus, tinkamus ir dėl to tampančius tolesnių išvadų bei veiksmų eksponatais; 2) šie eksponatai atitinka tyrimų kilmę, problemos detalizavimą, jos esminę istoriją, aprašomąją sritį, faktų visumą, svarbą ir, kaip gali prireikti nenumatytų atvejų konkrečių tyrimų metu, bet ką kita; 3) šie atitikmenys gali būti procedūriškai pakartojami; 4) minėtieji atitikmenys įrodomi konkrečiais darbo rezultatais; 5) bet kurio atradimų lygmens tyrimai šiuo požiūriu gali būti laikomi rimtu pagrindu apibūdinti esamą tyrimo situaciją.

Etnometodologija (EM) kelia ir aiškina klausimą „Kas dar?“ apie neginčytino kodekso statuso formaliuosius analitinius tyrimus kitaip, negu tai daro, darė ar galėtų padaryti formalioji analizė. *EM nediskutuoja šių pasiekimų. Neginčydamą šių pasiekimų kaip nekvestionuojamai įrodomų pasiekimų*,⁴ EM klausia „Kas dar“ tuo požiūriu, kad formaliosios ana-

³ Kelių eismo detalizacijose artikuliuojami „tipiški“, „blogi“, „besibraunantys“ ar dar kažkokie vairuotojai, kurių demografams reikia, kad jie galėtų paaiškinti nerūpestingo vairavimo priežastis. Pasikartojančio etnometodologijos domėjimosi tema – endogeninės populiacijos. Taigi atskaitos pradžia – ne kūnai. Šnekamosios kalbos analizė pateikia dar vieną pavyzdį. Analizė prasideda pokalbiu, rodančiu kalbėtojus kaip tipiškus, kartojačius tą patį tuo pačiu būdu darbuotojus.

⁴ Jei šis teiginys suprantamas kaip ironija, jis suvokiamas klaidingai. Norėdami perskaityti be ironijos, prisiminkite Ionesco „Raganosių“ sceną. Paskutinis vyras su savo mergina Deize žvelgia pro langą į gatvę, pilną raganosių. Deizė šūkteli: „Tik pažiūrėk, jie šoka!“. Paskutinis vyras: „Ir tu *tai* vadini šoku ?“ Deizė: „Šitai jie šoka.“ Suprantama, nepagarbos nėra ir FA reikalavime, kad jos tyrimai būtų pasaulinės pastangos nustatyti ir apibūdinti tikrąją tvarką; tikrąją tvarką, o ne beprasmiškai tikrą tvarką. Tikroji tvarka yra neabejotinas FA pasiekimas. *EM neteigia, kad žino geriau*. Tačiau ji ir nesuilo institucionalizuoti bei vykdyti EM tyrimus, būdama pasinėrusi į paprastos visuomenės organizacinius dalykus ir todėl nieko nežinanti. Mes veikiau tęsime neprivalėdami apsispręsti ar net nežinodami, kaip turėtume tęsti. Vietoj to [pradėdami], [tęsdami], [atrasdami kryptis iš naujo], [baigdami tyrimus] galiausiai atsidursime *dalyky*

lizės vartotojai žino ją egzistuojant ir reikalauja jos buvimo, nes FA priklauso nuo specifinių, susijusių su konkrečiu darbu pasiekimų specialiai tam darbui nurodytuose procedūriniuose veiksmuose, kuriuos FA naudoja ir visur atpažįsta kaip naudotas darbo-specifines praktikas.

Yra veikimo būdų, kuriuos FA vartotojai naudoja bet kuriuo konkrečiu atveju, žino ir atpažįsta kaip neišvengiamus, be tašymų ar alternatyvų. Vartotojams šios praktikos yra nepakeičiamos. Kiekvienu konkrečiu atveju praktikos apibrėžia jų vartotojų darbą ir daro jį procedūriškai pastebimu.

„Kas dar“ yra labiausiai (ir galbūt visiškai) sietinas su procedūromis. *Procedūrinį* EM akcentą aš sutelkiau į darbą. EM nelaiiko proceso *procedūrinio*. Procedūrinis – tolygu darbinis. Šis akcentas yra paaiškintas bandomuosiuose Davido Sudnowo aprašymuose. Darbo vietoje – girdima džiazinė improvizacija, perteikiama pianino klaviatūra; matomi, atidžiai užrašomi žodžiai spausdinimo mašinėle; tęstinai sprendžiama problema, prie kompiuterio klaviatūros pelnant aukštus „Prasilaužimo“ video žaidimo balus – tęstinai ir besiplėtojančiai einant prie reiškinio per darbą ir netarpiškas atlikimo detales (Sudnow, 1978, 1979, 1983, 1996).

Svarbiausias etnometodologijos studijų tikslas – pateikti procedūrinių, pasiektų ir siekiamų tvarkos fenomenų kintamus aprašymus – metodologijas, neaukojant sandaros klausimų. Tai reiškia, kad nebus aukojami di-

dieji pasiekimai – aprašomųjų ir atpažįstamųjų pasikartojimų, bendrumų ir įprastų veiklų produktų palyginimai, – veikla, nešanti produkciją gaminančių populiacijų atpažįstamus pasiekimus, o taip pat šių populiacijų savitarpio pakeičiamumas ir ištiriamumas. Tai nereiškia abejingumo struktūrai. Tai rūpinimasis struktūra kaip pasiektu tvarkos fenomenu.

EM rūpi klausimas „Kas dar?“ žinomų, įprastų veiklų pasaulyje: ar nemirtinga, paprasta visuomenė, kaip ir kiekviena tema apie tvarką, vietą, sudėtį, logiką bei reikšmę, yra sudaryta iš apibrėžto ir apibrėžiamo metodo, kaip paprasčiausiai pasaulyje diurheimiški dalykai.

Pamatinis etnometodologijos fenomenas, jos studijų esminis techninis rūpestis – rasti, surinkti, apibūdinti, padaryti aiškiai matomą vietinę endogeninę produkciją ir natūraliai paaiškinti nemirtingos visuomenės įprasčiausius pasaulyje organizacinius dalykus *bei parūpinti jiems – tuo pat metu ir kaip objektams, ir procedūriškai, – alternatyvią metodiką*.

Svarbiausias dalykas yra objektų ir metodologijų identiškumas. Metodologijos įsikūnija pažįstamoje visuomenėje. Jos unikaliai atitinka reiškinius, išsamiai apibūdinamus su materialiomis detalėmis. Produkciją gaminančių darbuotojų kompetenciją sudaro unikalus metodų pakankamumas. Produkcijos gamintojų kompetencija yra ir egzistuoja kaip unikalus metodų atitikimas, kuriam ji identiška.⁵

EM šias nuostatas laiko empiriškai pakankamais aprašymais. Ji laikosi šių nuostatų

apsuptyje. Procedūriškai kažką žinome. Nesame agnostikai. EM įsipareigojimai yra tokie patys, kaip ir FA įsipareigojimai pasaulinėse analitinėse praktinių veiksmų ir praktinio mąstymo studijose: būdami apsupti daugybės dalykų, studijuosime darbą, iš kurio sudaryta nemari, paprasta visuomenė. Matysime.

⁵ Unikalus metodų adekvatumo reikalavimas yra trumpai paaiškintas: Garfinkel and Wieder, 1992.

vengdama formaliosios analizės metodų. Tai daroma neprarandant ir neaukojant struktūros dalykų, neišmetant ir neignoruoiant struktūros klausimų bei nekeičiant temos.

Ar tikrai neaukojant struktūros klausimų ir nekeičiant temos? Jeigu taip, vadinasi, neaukojant, kiek tik įmanoma, visur esančių kasdienio gyvenimo pasiekimų, atpažįstamų ir atskaitingų, regimų praktinių veiksmų bei praktinio mąstymo pasikartojimų rišiose, tvarkingose, unikalčiai adekvačiose bendrybės, palyginimo, klasifikavimo, tipiškumo, vienodumo, standartizavimo detalėse.

Įprastos veiklos fenomeno pasikartojimai – transporto spūstys, žmonių eilės, skambantys telefonai, reklamos skelbimai, džiazuojantis pianinas kokteilių salone, žodžių chemija paskaitoje – tai reiškiniai, kartu su kitomis endogeniškai paaiškinamomis detalėmis *atskleidžiantys* endogeniškai paaiškinamas ir taip besielgiančias žmonių bendrijas.

Kas sudaro šiuos pasiekimus, kur ir kaip jie randami? Iš ko sudaryta įprasta, vietinė, vidinės kilmės, kasdieniška, nemirtinga, paprasta visuomenė, kaip vieta ir aplinka kiekvienai tvarkos, logikos, reikšmės, metodo, priežasties, racionalumo, mokslo ir tiesos temai, iš naujo apibrėžta ir apibrė-

žiama kaip paprasčiausias, suderintas, gyvenamas, organizuoti vykstantis pasaulio reiškinys?

1.2. Tvarka yra pilnumoje

Anot pasaulinio socialinio mokslo judėjimo ir jo bibliografijos fondo, daiktų konkretyme nėra tvarkos (Garfinkel, 1988). Socialinio mokslo judėjimo tyrimų pastangas sužlugdė akivaizdi, beviltiška kasdieninės veiklos smulkmenų gausybė. Nuo jos gindamiesi socialiniai mokslai sukūrė formaliosios analizės strategiją ir metodiką, naujai apibūdinančias įprastos veiklos konkrečias dalis kaip analizės priemonių ir metodų dėmenis, garantuojančius šių priemonių naudojimą. Jos performluoja visišką paprastų veiklų išsamumą taip, jog tvarka gali būti įrodoma analitiškai. Iš esmės tai yra empirinis įrodymas. Modelyje randamos detalės atskleidžia esminį pastovių savybių – FA reiškinų – kartojimąsi.

*Etnometodologijos tyrimų katalogo*⁶ įrodymai teigia priešingai. Iš tikrųjų *egzistuoja* labai konkrečių paprasčiausių kasdieninio gyvenimo veiklų tvarka, ir tai reiškia, kad besitęsiančioje, *procedūriškai* įgyvendinamoje sąsajoje nepraranda bendrumo materialios, sutvarkytos reiškinų detalės.⁷ Tai susiję su neatskleista

⁶ *EM tyrimų Katalogas logikos, tvarkos, reikšmės, metodo, priežasties, struktūros, mokslo ir likusioms temoms iš naujo apibūdinti; kur, apie ką ir kaip nemarios, paprastos visuomenės darbai kaip kiekvienu konkrečiu atveju. Ką mes padarėme? Ko mes išmokome?*

Katalogo Pranešime glaustai anuotos temos įvairiuose dokumentuose išdėstytos keliose etnometodologinių tyrimų kolekcijose. Pateikti nukreipiančios apžvalgos forma ir suprantami kaip argumento žingsniai, šie kelių tomų tyrimai sudaro EM katalogą.

⁷ Vartoju bendrybę kaip patirto reiškinio įvairių savybių sinekdochą, kurią formalioji analizė renka ir apibūdina kaip struktūras. Struktūros išsamiai aptariamoms *Septyniuose atvejuose, kurie apibūdina, kaip paprastos veiklos fenomenų sritys paskęsta įrašymo mašinos inžinerinėse smulkmenose: ritmiškas plojimas, skambantis telefonas, skaičiavimas ir kalba, kriauklės šveitimas ir kiti trivialūs, neišvengiami, į akis krentantys paprastai namų ruošos darbai, transporto eismas, žmonių eilės, kompiuteriniai užsiėmimai realiame laike.*

specifika detalių, esančių struktūrose, pasikartojimuose, tipiškuose, o ne detalėse, gautose remiantis bendru apibūdinimu. Šios detalės patiriamos tiesiogiai ir akivaizdžiai.

Kaip-ir-kiekvienu-konkrečiu-atveju nemari paprasta visuomenė yra nuostabus sutvėrimas. Akivaizdžiai ir kiekvienu konkrečiu atveju Dievas težino, kaip jį sunarstyta. Pasitelkus svarbiausias šiuolaikines formaliosios analizės priemones, skiriama daug dėmesio bendrųjų atstovaujančiųjų teorinių modelių vartojimui, pobūdžiui ir valdymui, pavyzdžiui, modeliai atlieka darbą, kuris su tais pačiais jų valdymo techniniais įgūdžiais praranda išreiškiamo fenomeno esmę.

Įvykę specifiskai paprasti organizaciniai reiškiniai tvarkingose reiškinų detalių struktūrose yra akivaizdžiai keisti. Egzistuojanti, paprasta visuomenė yra keista. Keista? O kas būtent keista? Tai, kas yra keista, jau gerai žinoma ir prieinama.

Tarkime, kad egzistuojanti paprasta visuomenė akivaizdžiai, kiekvienu konkrečiu atveju lengvai suprantama ir atpažįstama pasitelkus unikalią, tinkamą, elementarią kompetenciją, kiekvienam atvejui ir visiems kartu, bet kiekvieną ir visus atvejus labai sunku aprašyti procedūriškai. Kiekvieno atvejo procedūrinis aprašymas yra sunkiai suprantamas. Nėgana to, jis gali būti tik atrastas. Jo neįmanoma įsivaizduoti. Jis gali būti ne įsivaizduotas, bet tik atrastas kiekvienu konkrečiu atveju.⁸ Jo padarymo būdas visiškai nulemia jo sandarą, o įsivaizduojami aprašymai negali apibūdinti šios savybės. Kiekvienu konkrečiu atveju tai

ir vulgariai atliekama, ir sunkiai paaiškinama. Be viso to, tik Dievas žino, kaip viskas sudėliota. Dar keisčiau yra tai, jog Dieviškoje tyloje formalieji analitikai, nieko nesuvokdami netgi pasitelkę transcendentinio analitiko ir universalus stebėtojo privilegiją, vis dėlto kažkaip žino, jog privalo nesivaržydami šnekėti.

Plačiau apie „keistumus“. Egzistuojančios paprastos visuomenės sandara priklauso ir nuo to, kiek dėmesio formalieji analitikai skiria bendrųjų reprezentacinių teorinių modelių kūrimui bei pritaikymui. Nėra naujiena, jog šis darbas – tai įvykusi, pamokanti ir daug sakanti egzistuojančios visuomenės detalė. Socialinių mokslų judėjime aprašomosios analizės darbai atliekami pasitelkiant bendrąjį teorizavimą. Įgūdžius, kuriais remiantis vykdomi šie darbai, visur lydi keisti nesuderinamumai. Jie gerai žinomi, net laisvai patvirtinami ir apima tai, jog, panaudojant vienodus procedūrinius darbų atlikimo įgūdžius, prarandami jų taip nuodugniai aprašyti reiškiniai.

Dar daugiau. Bendro reprezentacinio teorizavimo procedūra įvykusią ir patvirtinamą paprastos visuomenės detalę pakeičia ženklų rinkiniu. FA procedūra ignoruoja įvykusias, nepakeistas, tiesiogiai ir tuoj pat fiksuojamas paprastos egzistuojančios visuomenės detales. Tokiu atveju analitikams lieka vienintelis būdas įgyvendinti savo analitinius sumanymus – nuodugniai aprašinėti. O tai leidžia įrodyti paprastųjų veiksmų kodekso statusą; norėdami *tai* įvykdyti, analitikai tampa ženklų interpretatoriais. Nuosekliai vykdant šią procedūrą įrodinėjama, kad interpretacijos yra neišvengia-

⁸ Žr. nuodugniai išplėtotą pavyzdį: Schegloff, 1987.

mos. Tokį „žymenų, nuorodų, ženklų ir simbolių“ kūrimą bei interpretavimą sociologai ir socialiniai mokslininkai privalo neišvengiamai atlikti, kad jie galėtų vykdyti kodekso statusą studijuodami paprastuosius veiksmus.

EM nesiekia interpretuoti ženklų. Tai ne interpretacinė veikla. Įvykusios vietinės praktikos nėra tekstai, simbolizuojantys „reikšmes“ ar įvykius. Jos detalios atitinka pačios save, o ne reprezentuoja ką nors kitką. Įprastosios kasdieninės praktikos įrodomos ir pasikartojančios detalės atitinka savąją realybę. Jos tyrinėjamos išsamiai ir tiesiogiai, o ne kaip įvardintos idėjos.

Ar tai reiškia, kad etnometodologija, keldama jai rūpimą klausimą „Kas dar?“, kritikuoja formaliosios analizės tyrimus? Ar tai reiškia, jog etnometodologija tėra viena iš daugelio žinomų akademinės sociologijos kritikių, drumsčiančių vandenį tam, kad juose geriau kibtų žuvis? Būta etnometodologijos studijų autorių, užsiauginusių reputaciją, pasaulinio socialinių mokslų judėjimo nariams siūlant būdų, kaip atnaujinti amatą. „Jūsų mokslas absurdiškas. Turime susėsti ir diagnozuoti, kur klystate.“ Neprarasdama savo esmės, etnometodologija dar turi pateikti žadėtuosius socialinių mokslų formaliosios analizės gydymo būdus.

Nors etnometodologija nekritikuoja formalųjų analitinių tyrimų, tai nereiškia, kad jai ir *EM Tyrimų katalogui* nerūpi, kaip reikia gydyti, ar kad EM neturi ko žadėti bei siūlyti. Nors etnometodologija yra *taikomoji*, jos gydomieji veiksniai būdingi EM ekspertizei.

Šią ekspertizę siūloma pritaikyti reiškiniams, kurių vietinė, endogeninė raida taisyklingųjų reiškinių detalių struktūrose yra sutrikdyta. EM *nepateikia* gydančios ekspertizės, kuri būtų transcendentiška šių reiškinių atžvilgiu. Juose gydanti EM ekspertizė apskritai neįtakoja bendrosios reprezentacinio teorizavimo politikos ir konstruktyvios analizės metodų vartojimo ir yra nuo jų nepriklausoma tuomet, kai šie metodai akcentuoja gydomąją bendrumo ekspertizę.

EM atradimai nusakomi klausimais „Ką mes darome, ko išmokome? Tiksliau sakant, „Ko išmokome, kaip sugebantys mokytis? Ir kaip galime to išmokyti?“ EM atradimai – tai auklėjimo bei mokymo problemos, nesiskiriančios nuo pedagoginių. Jie buvo atrasti tokiomis aplinkybėmis, kurioms esant mokymas ir mokymasis atliekami kartu su kitais veiksmais, lokaliai ir endogeniškai regimais bei „svarbiais kiekvienai šaliai“. Šiuo požiūriu jie yra neišvengiami ir nepataisomi.

Pamokantys EM atradimai akivaizdžiai sutelkti į darbo ir užimtumo etnometodologines studijas. Jų randama dviejuose *Gamybos proceso problemos* [*Shop Floor Problem*] dėmenyse: 1) gamybos proceso pasiekimuose ir jų išsamiuose⁹ aprašymuose bei 2) gamybos proceso teorizavime. EM atradimų aptinkama ir kitur, kur tik yra išsamūs* aprašymai; prakseologiškas instruktyvių veiksmų pagrįstumas¹⁰ ir viename iš būdingų EM rezultatų bei jos svarbiausiame reiškinyje: Prakseologiškas instruktyvių veiksmų

⁹ Rūpestingas žymėjimas žvaigždute teikia nuorodą į darbo vietoje randamus aprašymus dėl klaidingai suprantamo pirmojo instruktyvių veiksmų segmento. Tai paaiškinta toliau 3.1 skyriuje „Instruktyvių veiksmų prakseologinis galiojimas“.

¹⁰ Toliau pateikiama „instruktyvių veiksmų prakseologinį galiojimą“ aiškinanti frazė: darbo vietoje klaidin-
gai suprastas tekste aprašyto nurodyto darbo tolesnės raidos fenomenas.

mų pagrįstumas yra (t. y. „egzistuoja kaip“, „yra identiškas“, „yra toks pat kaip“) reiškinys. Šie duomenys renkami profesinio ir mokslinio darbo EM studijose.

Paviršutiniškai žvelgiant, nė vienas iš EM keliamų klausimų nenagrinėja, kas pirmąją konkuruojančių teiginių varžybose socialinių ir jiems adekvačių mokslų srityse. Atvirksčiai (taip pat iš pirmo žvilgsnio), dvi disciplinos – FA ir EM – tuo pat metu yra ir nepalyginamai skirtingos, ir neišvengiamai susijusios. Ką bendro turi šios dvi technologijos? Tai vyraujantis EM klausimas, aplink kurį sukasi visa EM bibliografija.

1.3. Formaliosios analizės tekstų rinkiniai ir jų EM alternacijos

EM tyrinėjimų kolekcija nustato ir apibrėžia naują, aiškiai pastebimą organizacinių reiškinų sritį. Jie sudaryti iš porinių pasiekimų: 1) formaliųjų analitinių tyrinėjimų bei svarbiausių teorizavimo tekstų, kuriuos lydi 2) jų etnometodologiniai variantai. Tarptautinė autorių bendrija gvildena empirišką kolekcijos specifiką knygose, straipsniuose, disertacijose, magistrų darbų tezėse, seminarų tekstuose ir pabiruose užrašuose.

Kolekciją sudarančiose porose EM variantai yra tik FA tekstų variantai, bet ne jų alternatyva. Kiekvienu atveju toks variantas būna specifinis. Poros dėmenys teikia įrodomai skirtingas nuostatas jos apibūdinamiems kodekso statuso paprastiesiems veiksams. EM varian-

tai – nebendramačiai, asimetriškai kintantys tvarkos fenomenai.

Formaliojo analitinio teorizavimo bei tyrinėjimo pasiekimus *visada* ir *visur* lydi jų etnometodologiniai variantai. Kiekviename tyrime esama ir vienu, ir kitu. Analitiniai ir *specifiniai* etnometodologijos pėdsakai visada būna susipynę. Kuo smarkiau ir ilgiau trypiama žemė, tuo labiau tikėtina, kad bus rastas EM variantas. Jį aptikus ankstesnis pėdsako nebuvimas tradicinėje literatūroje atrodo dar keisčiau, nes toks nebuvimas yra pozityvus reiškinys, lydinčis paprastą egzistuojančią visuomenę ne mažiau, kaip FA tyrimų aprašymai.¹¹

Norėdamas aprašyti FA tekstus ir jų EM variantus vartoju *vienalaikiškumo* terminą¹²: vienam randantis kartu randasi ir kitas. *Vienalaikiškumai* iškyla į sceną ir pabrėžia svarbiausius etnometodologijos klausimus: iš ko kiekvienu konkrečiu atveju sudaryti FA tekstai ir jų EM variantai? *Būtent – kiekvienu konkrečiu atveju?* Koks jų turinys darbo vietoje – nors ir pirmą kartą darbo vietoje?

FA studijos nepalyginamai skiriasi nuo EM tyrimų, tačiau yra su jais specifiškai susiję. EM tai aiškiai ir empiriškai žino iš *EM tyrinėjimų katalogo*. EM žino ir gali paaiškinti, kad FA neturi ir *negali* turėti empirinio priėjimo prie katalogo. EM turi neišvengiamą užduotį paaiškinti ir įrodyti šiuos teiginius. Ar FA tekstai ir jų EM variantai randasi kartu? Ar jie susiję? Jeigu taip, tai *kokiu būdu* jie randasi drauge? *Kaip* jie susiję?

¹¹ Stebinančio nebuvimo aspektu EM variantus užgožė darbai, kurių dėka siekiama juos paversti tradiciniais. Kaip ir bet kurie kiti procedūriškai apibrėžti tvarkos reiškiniai, jų pavertimas tradiciniais atliekamas naudojant struktūrų detales.

¹² Maynardas ir Claymanas (1991) pirmą kartą ši terminą pavartojo variantų aprašymui.

Ką jie turi bendro – *ne* kaip pilni idėjų teorijų rašinėjimais, kurių autorius neprivalo remtis pirminiais šaltiniais ir nėra *procedūriškai*¹³ ipareigotas pažinti empiriškai dėstomų reiškinių detales? Atlikdamas FA teorizavimą, autorius yra laisvas pateikti detales; interpretuoti dalyką taip, kad galėtų suformuluoti argumentus Borgezės teorijų bibliotekai,¹⁴ tinkamus papildyti netgi prieštaraujančius tekstus.

Durkheimo aforizmas dėstomas absolventams nuo pirmųjų diplominio darbo rašymo dienų: „Objektyvi socialinių faktų tikrovė yra pamatinis sociologijos principas“. Šis aforizmas labai rimtai traktuojamas ir tyrimų programose, ir abiejose – FA ir EM – analizės technologijose. Jų požiūriai skiriasi; jie nesusiderinamai skirtingi. Nors abi yra neišpajinajamai susijusios. Dėl vieno *organizacinio* dalyko, reikšmingo socialinio fakto, jos yra asimetriškos alternacijos.¹⁵

Vadinasi, etnometodologiją įmanoma pasitelkti fenomenaliai išdėstyti detalių atkūrimui, – su jomis nuveikti darbą, kuriantį administruojamą projektą ir atliekantį formaliąją analizę pagrįstus tyrimus. Kitaip to nepadarysi, t. y. formaliosios analizės metodų neįmanoma

pritaikyti etnometodologijos darbų bei rezultatų atkūrimui. Taigi FA ir EM santykiai su Durkheimo aforizmu yra ne vien alternatyvūs: jie asimetriškai nesutampa, o jų asimetriška sąsaja yra socialinis faktas.

Šiuolaikinio pasaulinio socialinių mokslų judėjimo teiginys „Objektyvi socialinių faktų realybė yra esminis sociologijos principas“ yra suprantamas procedūriškai, tačiau ne taip *procedūriškai*, kaip jis suvokiamas etnometodologijoje. Pasaulinio socialinio mokslo praktikos analitiniuose ir moksliniuose išvedžiojimuose šis aforizmas ganėtinais esmingomis detalėmis susideda iš tyrimų kodekso statuso ir yra jame įrodinėjamas; tyrimai atliekami pagal formaliosios analizės tvarką, metodus bei rezultatus. Šiame kontekste aforizmas kiekvienu atveju suvokiamas įvairiai: pagal FA tikslą, užduotį, poreikį, darbo ir procedūrinis reikalavimus, rezultatus ir fundamentalią fenomeną.

EM suteikia aforizmui ryškų ir išskirtiną procedūrinį akcentą. Etnometodologijos požiūriu aforizmas suprantamas būtent taip. Nuo pat tyrimų pradžios EM nagrinėjo įvairias nemarios¹⁶ įprastos visuomenės atmai-

¹³ Prisiminkime, kad etnometodologijos kontekste *procedūriškumo* sąvoka reiškia tam tikrą metodologinio pobūdžio veiklos įkūnijimą: darbo vietoje regimą, tolydžio stiprėjantį ir besivystantį fenomeną – betarpiškai, nedelsiant ir tiesiogiai stebimas, fenomenų visumą sudarančias detales.

¹⁴ Jorge Louis Borges kalba apie „Babelio biblioteką“. Aukštojoje mokykloje sužinojome, jog tai reiškia laisvąją teorijų demokratiją.

¹⁵ *EM katalogas* aprašo šį ir kitus santykius vaizdavimo teorijų kolekcijoje. Žr.: Garfinkel and Wieder, 1992.

¹⁶ Iš Durkheimo perimta sąvoka *egzistuojanti (nemari)* yra matomų vietinių aplinkybių metafora, reiškianti, jog šalyje atlieka bet kokią žmogišką darbą – nuo trumpo „labas“ koridoriuje iki vairavimo transporto spūstyje, ir esmė čia ta, kad veikiantys asmenys gali net šlamštą malti. Žinoma, darbas – ne žaidimas, ir juoba ne šlamšto malimas. Įsivaizduokite greitkelio eismą Los Andžele. Pulkams barankos sukiotojų vairavimas kaimenėje šalia kitų yra *lyg* nejučiomis, nepastebimai, sutartinais patiriamas plaukimas sraute: pažįstamas, įprastas, neįdomus, visada iki smulkmenų vienodai besikartojantis ritualas. Vairavimo smulkmenų esmė – vairuojančiųjų žmonių vulgariai išmoktų veiksmų kartojimas vėl ir vėl iš naujo; iš jų veiksmų ir

nas, veikusias taip, kad galėtų pademonstruoti savo sąrangos* *temas*, lyg jos būtų pasiektos tvarkos* fenomeno dėka, kaip realaus pasaulio reiškiniai, vykstantys konkrečiu laiku,¹⁷ o tuo pačiu kaip elementarūs šio pasaulio organizaciniai *dalykai*. Kiekviena atskirai ir visos drauge, tvarkos*¹⁸ temos buvo laikomos tinkamomis etnometodologinei respecifikacijai, kaip įvykę tvarkos fenomenai*, įprasti pasiekimai, matomi, tačiau nepastebimi, specifiškai neįdomūs ir specifiškai nežymūs kaip „gatvės išradimai“.

Etnometodologiškas EM studijų bruožas yra tas, kad jis atskleidžia esminius nemarios įprastos visuomenės įvykius materialiajame kontekste, parodydamas, kaip vulgariai kompetentingieji visuomenės nariai derina savo veiklą, kad sukurtų, eksponuotų, padarytų matomą kiekvieną atvejį, – lokaliai ir natūraliai paaiškinamą logikos, tvarkos, priežasties, klasifikacijos, laikinumo, nuoseklumo, sąryšio

ir struktūrų sudedamųjų dalių, reikšmės, klaidų, incidentų, sutapimų, faktologijos, priežasties, tiesos ir metodų analizės fenomeną, visas nereikšmingas, įvardintas ir surikiuotas paprasto gyvenimo smulkmenas.

Retkarčiais publikacijose EM studijų reikšmė sociologijai apibendrinama perfrazuojant Durkheimio aforizmą. Etnometodologija jį pasitelkia tyrimams, kad išreikštų socialinių faktų objektyvų tikroviškumą ir parodytų, kad visuomenės gilumoje endogeniškai sukurtus, natūraliai išsirutuliojusius ir paaiškinamus, tebevykstančius praktinius padarinius, esančius visur ir visada, nenuilstamai gimdo šios visuomenės nariai, negalėdami išvengti darbo ar jį praleisti, išsisukti, atidėti ar atsipirkti; kaip tik *dėl šių* priežasčių tai yra sociologijos pamatinis fenomenas.¹⁹

*EM požiūriu*²⁰, nemarios įprastos visuomenės darbai yra *pasiekto tvarkos* fenomeno šaknys,

yra nulipdytas šis eismas: nors jis ir yra jų veiksmų padariny, būdami „aiškiai orientuoti“ bei „matomai nukreipti tai daryti“, jie laiko transporto eismą savo pačių veiklos *kūriniu*, kad ir nesisavindami išskirtinės autorystės. Paskui išsukusią nuo greitkelio kaimenę pakeis kita, ir ji darys tą patį, ką vien tik vairuojančios būtybės įpratusios bendrai daryti.

Sąvoka *egzistuojanti (nemari) vartojama* nusakant žmonių darbus, kurių atlikėjai, nors ir skęsdami organizacinėse smulkmenose, žino: *kaip tik šios* smulkmenos buvo iki jiems ateinant ir išlikis jiems pasitraukus. Tai – paprastoje visuomenėje besikartojančių didelių dalykų metafora, išreiškianti žmones; jiems sukurta ir paskirta, iš arti ir perregimai stebima kaip „esmių rinkinys“. EM suteikia „nemarumui“ svarbią reikšmę. Tai pasikartojanti EM katalogo tema, jos temų versmė.

¹⁷ EM Kataloge įvairios auklėjimo ir mokymo temos empiriškai, naujai apibrėžia standartinio laiko bei įvairių nusistovėjusių literatūrinių temų reikšmes.

¹⁸ Žvaigždute pažymėtas žodis „tvarka“ yra visų logikos, reikšmės, priežasties, metodo <...> temų pakaitas.

¹⁹ Aš suprantu šį Durkheimio aforizmo perfravimą kaip EM esmę. Suvokiu ir dėstau jį kaip būdingą ir svarbiausią EM siekių, uždavinių, programų, veiklos krypčių, metodų, rezultatų ir dėstymo teiginį. Mano paskaitose, UCLA seminaruose ir įvairių universitetų konferencijose nuo 1954 m. tai būdavo pasikartojanti tema. Tai aiški įvairių publikacijų tema (pavyzdžiui, Garfinkel, 1988; Garfinkel and Wieder, 1992, 10 skyrius). Ši tema detalai išgildenta UCLA ir UC Irvine doktorantų, kuriems vadovavau, disertacijose. Ji minima EM Tyrimų katalogo temų rodyklėse.

²⁰ Tiksliau pasakius, etnometodologijos požiūriu, kuris žvelgia už hermeneutikos, interpretacinės sociologijos, už Husserlio *Lebenswelt* arba Schutz'o ir Gurwitsch'iaus diskutuotų dalykų, už teoretikų – Parsonso, Colemano, Foucault, Merleau-Ponty. Viliamasi ir tikimasi, kad šis požiūris žvelgia ne tik už minėtų autorių koncepcijų, bet ir Durkheimio socio-empirinės epistemologijos, kurią pastaruoju metu nušvietė Anne Rawls (1996).

šaltiniai, kryptys ir buvimo vieta*. Sąlygos tvarikai pasiekti, ar jos būtų vietinio, ar techninio pobūdžio, mėgėjiškos ar profesinės, prasideda, kyla ir baigiasi tarp šių paprastų darbų.

EM požiūriu, nemari įprasta visuomenė gyvuoja kaip pasiektas logikos, reikšmės, metodo, priežasties, racionalaus veiksmo, tiesos, įrodymų, mokslo, pagrindinių Kanto ar Hume'o sąvokų, arba bet kokių kitų pirminių šaltinių fenomenas, yra iš jo sudaryta, jam identiška, ir bet kuris šaltinis yra pakankamai platus, – tiek pat, kiek dažnai Visuotinio Stebėtojo Universaliosios Idėjos, panaudojamos socialiniuose bei humanitariniuose moksluose, kad būtų aktualizuotos ir pagrįstos svarios žinios apie kiekvieną bet kurio pasaulio dalelę.²¹

Durkheimo aforizmas „Objektyvi socialinių faktų realybė – pamatinis sociologijos principas“ yra apibūdintas EM katalogo tyrimuose. *Katalogo* tyrimuose objektyvi socialinių faktų realybė traktuojama kaip instruktvyviai regima, gebanti save reprodukuoti, lyg ir visi kiti elementarūs bei įprasčiausi organizaciniai *dalykai* pasaulyje.

Kitokie požiūriai į Durkheimo aforizmą, kurių laikosi formaliosios analizės autoriai bei pasaulinis socialinių mokslų ir etnometodologijos judėjimas, nors ir būdami nepalyginamai skirtingi, vis dėlto yra neatskiriamai susiję. Procedūriškai palyginami poros dėmenys sukuria

bepasmisšką EM problemą: EM tyrimo objektas – ne tai, kad FA tekstai ir jų EM pakaitai sudaro tam tikrų požymių turinčią kolekciją. Suinteresuotas reiškinys yra *tas*, kad intereso reiškinys yra beprasmė problema: kiekvienu atveju, kiekvienai porai, tekstui, jo alternacijai. Intereso reiškinys atskirtas nuo jį atitinkančios bibliografijos kodekso statuso. Ši pradinė beprasmiška problema pagimdo kitas beprasmiškas problemas. Kiekvienu atveju LITALT²² poros yra beprasmiškos problemos.

2.1. FA tekstų ir EM alternacijų rinkinys

EM alternacijos yra *specifiškos* alternacijos, palyginti su FA teksta, su kuriais jos poruojamos. Jos – įrodomai²³ alternaciniai ištekliai FA tekstuose aprašomos įprastos veiklos kodekso statuso atžvilgiu.

Šis tvirtinimas ypač svarbus rinkiniui. Paprastai literatūra skaitoma atliekant išsamias bandomąsias jos subjektų studijas. Skaitant tokiu tikslu, tyrinėjama netolima (taip pat ir skaitytojų) praeitis, apžvelgiamos, sutelkiamos ir gilinamos tam tikros studijos, propaguojama bei atnaujinama tradicija, pabrėžiant tyrimų *seriją*, leidžiančią prognozuoti tolesnių įvykių raidą; galbūt tyrimus pratęs kitos studijos, kad nenutrūktų jų seka su ateities įžvalgomis.

²¹ Mano užuominos šaknys glūdi stulbinančiame Anne's Rawls (1995) tekste „Durkheimo epistemologija: ignoruotas argumentas“ [*Anne Rawls, The Neglected Argument*]. Rawls parodo Durkheimą kaip originalų šio suvokimo ir jo tyrimų programos autorių. Detalizuojamoje *Elementariųjų religinio gyvenimo formų* analizėje Rawls rašo, jog tai buvo Durkheimo programa, o knygos argumentai pratęsia bendrąją programą; kad jis įvardijo sociologiją esant programos disciplininiu šaltiniu; ir kad projektas bei palikimas buvo ignoruojami beveik aštuoniasdešimt Durkheimo pedagoginės veiklos metų.

²² LITALT – FA tekstai ir jų EM alternacijos.

²³ Sakydamas *įrodomai* turiu galvoje procedūrinį stebėjimą.

EM skaitymas nebendramatiškai skiriasi materialiomis detalėmis: užuot atnaujinus tradiciją, jis specialiai filtruoja literatūrą, ieškodamas naujienų – anksčiau EM atrastų ir nustatytų žymių, liudijančių stebėtinai naują FA srities reiškinį. EM paieškos tikslas – nustatyti „kas dar“ yra kalboje, kad ją būtų galima įvardyti kaip būdingą vien tik šiam tekstui, ir ne kažkas migloto, o tiesiog kalbos, kurią įmanoma aptikti, bet ne įsivaizduoti. Kažkuo susidomėjęs EM skaitytojas nenorės pasitenkinti vaizduote. Naujomis kryptimis jau žengiama, tai kam išradinėti dviratį? Ir taip toliau.

Įvairūs EM autoriai aprašė konkrečiai darbo vietai-specifiškus, tyrimo sričiai-specifiškus procedūrinius „ir taip toliau“ įgyvendinimus, dokumentinį interpretavimo metodą, indeksines išraiškas su jų esminiu buvimu visur, reflektyvius kūno-ir-pasaulio santykius, struktūrinės detales, numanomą žinojimą, esminį proto kasdieniškumą, apskaičiuojamą racionalumą, pranašaujantį samprotavimą ir begalinį jo išsišakojimą. Šios temos pradėtos įgyvendinti 1952 metais, kai sužinojau apie Calvino Mooerso darbą. UCLA magistrantūros studijose 1954 metais pradėta naudotis Mooerso darbais „Zatokodavimas“ ir „Katalogas“. Šias temas išplėtojo UCLA *PhD* disertacijos, o vėliau fakulteto bei kitų universitetų studentai: Santa Barbaros, Irvino, San Diego, Yorko, Ontarijo Švietimo studijų instituto, Manchester, Bostono ir kitų universitetų. Šie darbai iki šiol tebėra aktualūs EM autoriams.

Formaliosios analizės literatūroje žinoma ir kita vyraujanti tema: įgyvendinamas dalykinių reikalų ir dalykinių pokalbių skaidrumas ir specifiškai nepastebimas suderintų „instrumentiškai susijusių“ įgūdžių tolydumas. Visa tai patikslinama etnometodologiškai, remiantis „heidegeriškų vartojimo būdų“ – kliūčių, ligų, neigalumo ir susijusia „pagalbinių priemonių nepriklausomai gyvenenai“ aprūpinimo, išgaubtų regėjimo linzių bei kitų kūno, charakterio, organizacinių bei procedūrinių „nerimo žymenų“ – sampratomis. Kartu su šiais „nerimo žymenimis“ atskleidžiamos inkarnuotos socialinės ir organizacinės detalės įveikiant jų skaidrumą, glūdinį ypač paprastuose, suderintuose tebesivystančių reiškinų tvarkingo visuotinumą, vienodumą, vienu kitas pakeičiančių bendruomenių atsikartojimuose, t. y. tvarkingose sudedamosiose struktūrų dalyse.

Įvairių ir daugybės temų, susijusių su organizaciniais dalykais, studijos, kiek jos bebūtų išnagrinėtos FA literatūroje, yra atliktos vengiant formaliosios analizės tyrimo krypties ir metodų. Siekiant empirinio pakankumo, kiekviename tyrime buvo aprašinėjama jo kryptis, kurią vartotojai pripažino esant įgyvendinama, atlikta, tikra, „visiems tinkama“²⁴ ir net labiau adekvačia.²⁵ EM studijose sąmoningai nevartojami mentaliniai veiksniai, psichologizuoti veiksmai, klinikinės psichologinės biografijos, ženklinti objektai ir hermeneutika. Šie dalykai yra būdingi simetriškai fiksuotam vartojimui, apimančiam tebevykstančių sutvarkytų reiški-

²⁴ Pavėluotai dėkoju Florianui Znanieckiui už ankstyvą, gilų šio teiginio paaikškinimą 1937 m. leidinyje *Social Actions*. Dėkoju savo mokytojui ir draugui Šiaurės Karolinos universiteto Sociologijos fakultete Jamesui Flemingui už atkaklų šio klausimo, pripažinto svarbiausiu socialinių mokslų teorijos literatūroje, dėstymą 1939 metais. Sacksui ir Schegloffui tai buvo esminis kalbos analizės metodologijos dalykas. Jie yra šios taiklios frazės autoriai.

²⁵ Dėkoju Martinui Kriegeriui už fiziko darbo studijas.

nių detalių aplinką. Aprašyti jie atrodo pakilę virš kasdienybės, akivaizdžiai niekuo neišsiskiria, neįdomūs, tačiau būtini, ir kažkaip – o tai ypač įdomu – jie tyčia neminimi žinomuose aprašymuose.

Buvo atlikta labai solidi tyrimų serija, sąmoningai, aiškiai nukreipta į etnometodologijos disciplinai būdingus „hibridinius“ rezultatus. „Hibridinėmis“ manau esant darbo studijas, kurių unikali ir neatsiejama dalis – reiškinį tiriantis analitikas; analitiko vaizduojamos darbo vietos aprašymai be koherentiškai, unikaliai susijusių detalių gali būti neteisingai suprasiti.²⁶ Tarp EM hibridų tiesiog privalomos Davido Sudnow'o studijos, ypač džiazo pianino improvizacijų ir pedagogikos. Hibridų studijos užima svarbią vietą tarp EM studijų, tiriančių gamtos mokslų²⁷ atradimų paieškas.

Tarp kitų žinomų instruktyvių veiksmų analizės tyrimų, hibridų studijos nustatė jų EM variantą – „instruktyvaus veiksmo praxeologinį galiojimą“. Darbo vietoje klaidingai suvokiant aprašomąjį pranešimą, po jo vykdomas darbas atskleidžia tekste nušviečiamą fenomeną. Alternatyva buvo originalas, kurį 1973–1984 m. pirmieji paskelbė bei detaliai išplėtojo Brittas Robillardas ir Christopheris Packas Michigano uiversiteto Pediatrijos fakulteto medicinos tyrimų, pedagogikos ir įvertinimo bendroje programoje.

Programą išgarsino EM adekvatumo sąlygos atskleidimas bei parodymas: analitiko *etno-*

metodologiniai išradimai FA tiriamoje disciplinoje turi būti vertinami rimtai. Turiu mintyje, jog darbo vietoje praktikai *būtinai reikalauja EM radinių lygiai taip pat, kaip jie reikalauja FA radinių*, patenkinančių specifinius darbo vietos, disciplinos FA tyrimų kodekso statusą, ir kad EM tyrimus būtina įtraukti į lengvai pasiekiamus FA darbus; priešingu atveju privalu paaiškinti, kodėl tai nepadaryta.

2.2. Porų rinkiniai

Toliau pateikiamas FA/EM porų sąrašas, kuriame yra svarbiausi darbo ir specifinių EM alternatyvų formaliosios analizės tyrimai. Formaliosios analizės literatūros glaustai anotuotų temų <paprastas tekstas> ir jų etnometodologinių alternatyvų [**riebus tekstas**] sąrašas:

<1> FA darbo studijų svarbiausias pasiekimas – darbo ir profesijų visuotinumas; ne profesijų estetika, o darbas, aprašytas panaudojant bendrai pateiktas struktūros detales, pavyzdžiui, bendrumo ir palyginamumo detales, sudarytas iš tarpusavyje pakeičiamų ir apžvelgiamų gyventojų grupių, iš aprašymų, įvairių užsiėmimų, disciplinų ir kūrinių, reaguojančių į induktyvų išvadų darymą vengiant nenuoseklumo, ir pan. Tai rodo studijos, atliktos naudojant bendrojo reprezentacinio teorizavimo ir konstruktyviosios analizės metodiką. Tarp jų yra – vienos iš galingiausių – puikiai žinomos ir plačiai naudojamos transcendentinio analitiko bei universalaus stebėtojo analitinės privilegijos. Akivaizdus jų naudojimas suteikia FA pavyzdžių, kurie aprašo visuotinumo ir kitų darbo bei profesijų struktūrų pasiektas detales, garantuojančias adekvatų aprašymą bei svarias žinias.

²⁶ Privalomų EM studijų autoriai yra Melinda Baccus, Stacy Burns, Richardas Heymanas, Katherine Jordan, Kennethas Libermanas, Eric'as Livingstonas, Michaelas Lynchas, Douglas Maynardas, Jay'us Meehanas, Louis'as Meyeris, Christopheris Pack'as, Anne Rawls, Albertas Robillard'as, Lucy Suchman, Davidas Sudnow'as, Peteris Weeks'as ir D. Lawrence'as Wiederis.

²⁷ Žr.: Eric Livingston, Christopher Pack, Albert Robillard, Katherine Jordan ir Michael Lynch.

[1] Stacy Burns pateikia specifinę etnometodologinę alternatyvą. Ji aprašo teisės mokyklos dėstytojo darbo įprastų studijų plyšį. Apžvelgusi gerai žinomas socialinių mokslų teisės mokyklos studijas, ji rašo: „Įprastos studijos plačiai aprašinėja smulkmenišką tvarkingumą, kuriuo grindžiamas realiaame laike ir erdvėje (visų pirma teisės mokyklos auditorijose) vykstantis pedagoginis procesas, tačiau pačios studijos maksimaliai nepriklausomos nuo šio tvarkingumo. Jos nesugeba nusakyti, koks ryšys – jeigu tokio apskritai esama – gali būti tarp stebimųjų detalių bei atsiktinio pedagoginių užduočių skyrimo teisės mokyklos paskaitose ir sugebėjimų, būdingų profesinei teisei praktikai... Štai kodėl vietinis tvarkingumas, būdingas teisės mokyklos paskaitų pedagogikai, vis dar tebėra beveik neįtirta analitinė teritorija. Socialinių mokslų, edukacinėje ir teisės literatūroje aprašomi dalykai dažniausiai nenagrinėja daugelio esminių bendrųjų klausimų, jų svarbumo ir poveikio teisės dėstytojams bei jų studentams. <...>“ (Burns 1995). Apibendrinama teiginį, Burns priduria: „Pagal Heritage'o aprašymą, ši tarpą „sudaro visi trūkstami aprašymai to, iš ko susideda profesinė veikla ir visos trūkstamos analizės, nagrinėjančios, kaip praktikai įveikia jiems itin reikšmingas užduotis...“ (Heritage 1984; 299).

<2> Praktiniai veiksmai ir praktinės priežastys yra labiausiai tyrinėjami dalykai. Techniniu požiūriu jų tematika driekiasi nuo alchemiškai paslaptingų dalykų iki populiarių technologijų banalybių. Temos akademiškai siejasi su kanoniniais Wittgensteino, Dewey, Simono, Schutzio, Evanso-Prichardo tyrimais ir – tai ypač įdomu – su antropologijos etnodisciplinomis (etnoastronomija, etnobotanika). Šiuose tekstuose praktinio veiksmo ir praktinės priežasties pakartojimai yra aiškiai matomi, kiekvienu konkrečiu atveju įrodinėjami ir siejami su bendrai teorizuotomis formaliosios analizės struktūrų detalėmis. Detalūs, bet skirtingi tekstai praktinės veiklos temomis yra universitetų psichologijos ir sociologijos fakultetų atpažinimo ženklai.

[2] Kalvino Mooerso darbai „Zatokodavimas“ [Zatocoding] ir „Katalogai“ [Catalogs]

patikslina aprašymus, taisykles, apibrėžimus, terminų žodynus, schemas, instrukcijas, instruktyvius veiksmus, įprastus veiksmus, tikslinius veiksmus, susistemintas galutines reikšmes, procedūrinius įvertinimus, operacinius apibrėžimus, kontekstą, mokslą, pranašiškas priežastis, būrimą ...

1952 metais Calvinas Mooersas, ką tik baigęs studijas MIT, suprojektavo ir stengėsi parduoti inžinerijos firmoms „Katalogo“ bei „Zookodavimo“ sistemą, skirtą dokumentų saugojimui ir tvarkymui mažose bibliotekose. Remdamasis savo praktine patirtimi, kurią sukaupe parduodamas, įrengdamas sistemą ir klientų firmoms padėdamas ją įsukti, jis taip nuostabiai ir subtiliai aprašė sistemą, kad konteksto, praktinių veiksmų, apibūdinančių frazių, priežasčių, paieškos nuorodų, svarbos, identiškumo, apibrėžimų, pastabų parašėse bei terminų klausimai atkrito savaime.

Mooerso klientai buvo inžinieriai. „Kontekstas“ buvo visur esanti klaidinanti tema jų vidinėse diskusijose apie Zatokodavimo sistemą ir dokumentų pavadinimo, aprašymo, katalogavimo darbe, ieškant reikalingų tekstų, bet neįstengiant ar nenorint iš anksto spėti, kaip jie atrodė prieš surandami; arba surandant būtent tai, ko reikia, bet išmetant į šiukšliadėžę; arba įvardijant, kataloguojant, ieškant ir surandant dokumentus taip, kaip bet kuriuo iš minėtųjų veikimo būdų tai būtų atlikusi jų kompanijos biblioteka, kad patirtų darbo malonumą, atsižvelgdama į besivystančius ir kintančius interesus.

Žodyno vartotojas pasirinktų teminę apibūdinančių žodžių grupę – nurodymą paieškai. Baigus paiešką, surastieji dokumentai turėtų būti išanalizuoti nustatant, kokių juose yra gramatinių teksto variantų. Pirmojo tikrinamo rinkinio sąsaja dažnai būdavo tyčia nustatoma kaip laikina, tik siekiant išsiaiškinti, kur ji nuves. Ar tikrai dokumentas atitiko paieškos užduotį? Tokių ir kitų glaudžių „sąryšių“ iš anksto apibūdinti neįmanoma. Kontekstas (tam tikroje vietoje, instruktyviai, pakartotinai ir sutelktomis pastangomis įvykdytas lokalus fenomenas) firmos darbuotojų komandai buvo privalomas,

siekiant užtikrinti čia įvykusį išgautąjį efektyvumą, praktinėje darbo vietoje pagal nurodymą atgaminamus pasikartojimus, smulkiai sutampčius su dokumentų saugojimo duomenimis, jų skaičiumi, „Katalogu“ (viskuo, taip pat ir su „Zatokodavimo“ procedūra) kiekvienu atveju *in vivo*, realiomis sąlygomis, darbo vietoje. Nuo 1952 m. iki 1976 m. Mooerso katalogas buvo naudojamas taisyklių, jų reguliuojamos veiklos, indekso ir objektyvių išraiškų, racionalių sprendimų protingose pasirinkimo situacijose procedūriniam nustatymui ir papildymui; jis buvo laikomas priemone išmokti pakenčiamai šnekėti angliškai; metodas mokė naudotis detalių schemomis, turiningomis objektų klasėmis bei struktūromis – kaip jos renka ir siekia atskleisti praktinius veiksmus, elgesio modelių detales, visuotinumą, palyginamumą, tipiškumą, standartizavimą, vienuarūšiškumą, sąryšį pagal induktyvaus išvadų darymo logiką, o taip pat jungti „yra“ žodžių „ten yra“ ir „yra identiškas kam nors“ prasme.

<3> Trečioji formaliosios analizės tema apima atvejų žemėlapius²⁸ ir jų išsišakojimus: taisyso instrukcijas, modelius, maketus, kelionių vadovus, surinkimo instrukcijas, greitkelių ženklus, rangovų maršrutų aprašymus, medicininių sprendimų schemas, nurodymus, taisykles, normas, žaidimus-pagal-taisykles, projektus, muzikos partitūras, analitinę kartografią... FA trikdė atvejų žemėlapiai ir jų naudojimas tam tikrais atvejais. Formalieji analitikai nežino, kaip su jais elgtis. Žemėlapių

naudojimas tam tikrais atvejais laikomas mentalizmu ir paverčiamas suvokėjo bruožu, suvoktomis teritorijos savybėmis. „Tikras“ žemėlapis nereikalingas FA, – paverstas subjektyviu, jis tampa vos besuprantamu.

[3] Atvejų žemėlapiai – pigios, produktyvios aukso kasyklos. Ištisos analitinių kartografinių žemėlapių bei jų išsišakojimų bibliotekos siūlo specifinėse EM alternacijose lokaliai įvykusias, endogeniškai pasiektas logikos, tvarkos, prasmės, reikšmės, metodo, priežasties, racionalumo, efektyvių procedūrų, pakartojamumo, išbaigtumo, pakankamumo ir kitokių atvejų žemėlapių savybes. Intelektualiojoje istorijoje šios temos analizuojamos amžinai.

Pagal žemėlapi neįmanoma surasti kelio. Keliautojo triūsas su žemėlapiu yra besitęsiančios, realios, savo-kursu pirmą-kartą vykstančio kūno kelio paieškos neišvengiama dalis, kurią ir tikimasi rasti žemėlapyje. Esant tokioms darbo vietos sąlygoms, žemėlapi suteiktos, patikrinamos, vartotojui-tinkamos logikos, tvarkos, reikšmės, atitikimo faktams, pakartojamumo, instrukcijų išsamumo ir jų pakankamumo, nacionalinio aiškumo, formato analizuojamumo, metodinės procedūros bei kitos savybės yra įterptos į teoriškai, instrumentiškai ir istoriškai apibrėžtas keliavimo praktikas.

Būdami taip išvirtinę, jie yra reljefiškiausi,²⁹ problemiškausi, svarbiausi, neišvengiami ir [identifikuojantys]³⁰ keliavimo praktikas nepalenkiamai figūriškai įkūnytose keliavimo

²⁸ Jų paskirtis – apibrėžti tekstus. Teksto *Cartographical Innovations* aštuonių skyrių 1-oji ir 3-ioji grupės (Wallis ir Robinson, 1982) yra puikus šaltinis ir vadovas. Be to, Normano Throwerio žemėlapių klasika (neseniai suredaguota *Chicago Press* universiteto publikavimui) yra privaloma, kaip ir kanoniškame Arthuro Robinsono vadovėlyje.

²⁹ Žodis „reljefiškumas“ vartojamas patiklinant Gurwitsch'iaus (1964) rezultatus naujame EM apibrėžime, t. y. „duomenų grupės koherencija“. Jis tai nustatė savo transcendentalinėje fenomenologijoje kritikuodamas geštalo formos teoriją.

³⁰ Apibūdinimas „identifikavimas“ yra klaidinantis. Jį vartoju kaip kolektorių kitiems jo šeimos žodžiams, kurie, EM tyrimų požiūriu, taip pat klaidina, sakykim, apibrėžimas, esmė, genetinė esmė, paradigmiškuumas, kriterijai, pradmeninis, pirmapradis, pirmaeilis, schema, idealas, idealus tipas, mmm...-šis-ir-anas ir t. t. „Identifikavimas“ – laikinas prieglobstis šiuo žodžiu aprašomam darbui, kai jis iš naujo etnometodologiškai apibūdinamas. Dabar „identifikavimą“ vartoju kaip natūralų kalbos deskriptorių. Niekas neturi būti nuolat apgaulinėjamas.

patirties detalėse. Žemėlapių tvarkos* savybės atskleidžiamos kaip *teritoriniai* organizaciniai dalykai. Kaip *teritoriniai* objektai fenomenų lauke, žemėlapių tvarkos* požymiai yra figūriškai prisišlieję prie keliaujančio kūno kelio-radimo patirčių; jie daromi prieinamais šioms praktikoms, kaip ir pačios praktikos.

Kalifornijos universiteto bibliotekos Los Andžele žemėlapių fondo kataloge yra Gynybos departamento publikuojamų eskizinių žemėlapių sąrašas. Jie vadinami leidimosi, priartėjimo, horizonto žemėlapiais. Įkūnyto keliaavimo požiūriu, juos turėtų naudoti kariuomenė kranto linijos atpažinimui, kad būtų mažiau atsitiktinumų. Šie žemėlapiai pasižymi tokia konkrečiau atvejo savybe ne todėl, kad jie būtų klaidingi, o todėl, kad jie yra panaudojami.

Specialaus atvejo žemėlapiai – analitinės kartografinės posūniai. Specialaus atvejo žemėlapių formalioji analizė tokių fenomenų nepastebėjo. Jie buvo prarasti, naudojantis tokia pačia kruopščia technine strategija ir metodais, kuriuos pasitelkusios formaliosios analizės studijos apibūdino specialių atvejų žemėlapius.

<4> Formaliosios analizės ketvirtoji tema apima tokius mokslinius įrodinėjimus, kaip Galilėjaus pasvirusioji plokštuma, skirta rodyti mokslo studijose aprašytą laisvai krintančių kūnų judėjimą. Šioje temoje yra ir gamtos mokslų modeliai bei analogijos, pavyzdžiui, Rasmussen žemėlapių naudojimas elektronų mikroskopijos metodų plėtojimo (Rasmussen 1994) ir gamtos mokslų darbo studijoms aprašyti.

[4] Galilėjaus pasvirusios plokštumos laisvai krintančių kūnų [realaus judėjimo]³¹ įrodinėjimo fenomenų lauko savybėse objektų archyvuota sąsaja turi daug bendro su natūraliai paaiškinamu darbu.³² Tokie pat yra ir Louiso

Narenso „dešniosios rankos“ bei „kairiosios rankos“ keliai nuo instrukcijų iki įrodomų [realaus judėjimo] laisvai krintančių kūnų, aprašytų kaip $S/T2 = K$.

Mokslinių bibliotekų „literatūroje esama plyšio“. Pirmiausiai teiravausi keleto Kalifornijos universiteto Los Andžele fizikos bibliotekos bibliotekininkų, o kai jie negalėjo man padėti, kreipiausi į bibliotekos direktorių. Ar buvo įmanoma gauti šias aprašomasias medžiagas, kurių adekvačią pedagoginę reikšmę sudaro tai, kad jos apibūdina pirmąjį ir antrąjį *Lebenswelt* porų segmentus?³³ Šios medžiagos būtų pedagogiškai svarbios fizikos dėstymo darbo vietose. Ar buvo bent kažkokių medžiagų? Ar ką nors buvo įmanoma rasti *bet kurioms* fizikos dėstymo darbo vietoms – nuo įvadinųjų laboratorijų paskutinių kursų studentams iki paslaptingos bendradarbiaujančio profesinio fakulteto aplinkos? Parodęs kelis toms, apibūdinęs kelis kitus toms ir išklauses mano paaiškinimo, kodėl jie nėra tai, ko ieškau, direktorius atsakė: „Literatūroje yra plyšys“.

<5> Geštalto fenomenas: temos, dalykai, įrodymai struktūrinėje psichologijoje sudaro svarbią FA literatūrą: geštaltiluzijas, eksperimentinio suvokimo (t. y. „dviprasmybių“) perkeltines alternatyvas, CAD modelius ir modeliavimą. Klasikinės FA studijos autoriai Heideris ir Simmelis (1944) žmogaus pojūčių psichologijos tyrimui sukūrė 2,5 min. trukmės judančių paveikslėlių filmą su įvairiomis geometrijos figūromis (tarp jų ir dideliu trikampiu, mažu trikampiu, ratu), judančiomis erdvėje, kurioje buvo matomas ir nejudantis stačiakampis. Filmo autoriai prašė eksperimento dalyvių žiūrėti filmą ir atsakyti į klausimus, pavyzdžiui, „Koks asmens tipas yra didysis trikampis (mažasis trikampis, ratas)?“; jie taip pat prašė žiūrovų keliais sakiniais atpasakoti filmo turinį. Analizuodami eksperimento dalyvių

³¹ Laužtiniai skliausteliai **riebiu šriftu**, [] pažymi EM procedūrinę atskaitą to fenomeno, kuris apibūdinamas skliausteliuose parašytu vardu.

³² Skaitykite mano fenomenų lauko savybių studiją, skirtą Galilėjaus pasvirusios plokštumos įrodinėjimui: žr. Garfinkel (pasirodysianti publikacija).

³³ *Lebenswelt* poros aprašytos skyriuje 3.2.

atsakymus, Heideris ir Simmelis iškėlė prielaidą, jog filme matytos figūros žmonės veikia kaip distaliniai [tolimi] dirgikliai, perteikti lyg artimesnių savybių lauko objektai. Savo knygoje Heideris įrodinėja, kad šios tarpinė padėtį užimančios savybės buvo įvairių įsiterpiančių kintamųjų dydžių stadijos. Įvairiuose subjektuose ir įrodinėjimuose esama palyginamų pavyzdžių bei detalizavimų, pavyzdžiui, Geštaltiliuzijų studijose ir perkeltinėse alternatyvose.

[5] Vizualiniai horizontai – aiški aplinka, kurioje detalių apipavidalinimas, reiškinių laukai, figūriniai kūno/pasaulio porų santykiai, perteikimo teoremos, transcendentalūs duomenys ir kitos EM temos kiekvienu atveju tampa instruktiviai matomais, pasiektais fenomenais. Nurodydami socialinio geštalto psichologijos atstovus, Heideris, Lewinas ir Maynardas paleidžia džiną iš butelio. „Savo filmu Heideris ir Simmelis priartėja, „kone paliečia“ reiškinio esmę, bet ją pameta“ (iš asmeninio pokalbio su Douglasu W. Maynardu). Jo studija – tai įvadas FA tyrimų, „kone užkabinančių“, bet pametančių reiškinio esmę, kolekcijai. Maynardas teigia, kad „Heiderio pranešime yra požymių, rodančių, kaip žmonės suvokia iš tikrųjų; ne pagal santykiškai inertiškas, ekstrasensiškas fazes ar kintamus dydžius, atitinkančius transcendentinės reikšmės dirgiklius; suvokimas vyksta pagal *in situ* [toje vietoje] jausmingai sukurtas funkcines reikšmes, susiformavusias tarp geometrinių figūrų, jų dalių ir papildomų sudėtinių dalių, kurių pristatymas skleidžiasi laike, o patį laiką kuria veikėjų atliekamos procedūros. Subjektai mato, kaip vienas dalykas įvyksta prieš kitą, o šis – po dar kito, dėl to sudėlioti chronologiją iš painios vidinės ar endogeniškos tvarkos, kuri paskui informuoja ir yra informuojama, tiesiog kaip geometrinė figūra gali reikšti asmenybės tipą“ (Maynard 1995).

Sudarydamas iliuzijų ir instrumentinio suvokimo perkeltinių alternatyvų struktūros klasikinės srities darbų rodyklę, Maynardas klausia, ar „galėtų būti „daugiau“ darbų apie procesus, žėrinčius terminais „suvokimas“, „sąmonė“, „pažinimas“ ir t. t. Klasės kontekste darbas su

Geštaltiliuzijomis, suvokimas ir jo kūrimas yra neatsiejami nuo studentų ir profesorių kuriamų viešų aprašymų, ir jie tai daro bendruose veiklos kursuose. Įkūnytuose savo matytų dalykų pasakojimuose nariai konstituoja „kubo-plokštes“, „priekines dalis“, „užpakalines dalis“, „aukštį“, „plotį“, „gylį“, „kintančias formas“. Pastarieji randasi kaip laikini pasakojimai, išreiškiami kalba ir kūno gestais, koordinuotai modeliuojančiais bei kartojančiais vizualizacijas kaip būdingus auditorinius įgyvendinimus“ (Maynard 1995).

Be to, EM „heidegeriško vartojimo“ neantikimų – kūno negalių, smegenų pažeidimų ir ligų – atvejai teikia išvalgas atskleidžiant („palslėptas“) skaidrias pasiekto koherentiškumo procedūras.

<6> Reiškinius, instruktiviai stebimus foramliosios analizės detalėse ir suderintai besikartojančiuose praktinių veiksmų pasiekimuose, FA perteikia taip, kad bet koks reiškinys, kokios apimties bebūtų, tampa instruktiviai stebimu gamybą vykdančių žmonių darbu. Momentinę populiaciją galima iširti. Ji atskleidžiama tiriamose kūnų apskaitos ir matuojamosios demografijos detalėse, kurias išaiškina kintamoji analizė, kiekybiniai argumentai ir priežastinės struktūros. Analitinių populiacijų aprašymų gausu demografinėje literatūroje, JAV gyventojų surašymo, viešosios nuomonės tyrimų, industrijos, universitetų socialinių mokslų, profesinių mokyklų ir kt. duomenyse.

[6] Endogeniškos populiacijos – specifinės EM alternacijos. Momentinis tvarkos fenomenas – keliaujančios greitkelio bangos, laukiančių žmonių eilės, pašnekesių linkėjimai, – kartu su endogeniškai eksponuojamomis *kitomis* šio fenomeno detalėmis, tokiomis kaip eismo sulėtėjimas [priešakyje be priežasties] keliaujančiose bangose, akivaizdi linija, [rodanti paslaugos teikimo tvarką], susiformavusiose eilėse, negirdėjimas atsakymo [į sveikinimą] žodiniame sveikinime, atsiskleidžia kaip dar viena detalė, būdinga ją kuriančiai visuomenei. Be to, fenomenas parodo populiaciją kaip tarp savęs besikeičiančią tvarką. Fenomeno konstitavimo veikla atskleidžia personalą kaip populiaciją.

<7> *Profesijų pavadinimų žodynas* – svarbiausias formalųjų analitinių darbo studijų rinkinys ir išskirtinis socialinių mokslų pasiekimas. Ir formalųjų analitinių darbo studijų *Profesijų pavadinimų žodyne (PPŽ)*, ir analitinėse darbo etnografijose įrašai gali būti kompetentingai perskaityti bei suprasti, nes geba pakeisti vienus kitais trumpomis apžvalgomis arba nuodugnais tarpusavio išaiškinimais. Socialinės analizės bibliografijoje tokiam sukeičiamumui skirta daug dėmesio, kadangi apibūdinamas ir patenkinamas ryšys turi jų kodekso statuso struktūros detalių pavyzdžių.

PPŽ tekstai yra šaltiniai gerai žinomiems patarimams, išplitusiems darbo ir profesijų studijose kaip analitinės etnografinės puošmenos, pavyzdžiui, „tikslinis elgesys“, „priklausymas nuo konteksto“, „racionalus problemų sprendimas“, „vietinė aplinka“, „nebylus žinojimas“, „igūdžiai“, „kaimas prieš miestą“. Kursų bibliografijos yra techniniai vadovai, paaiškinantys jų egzistavimą ir taisyklingą vartoseną universitetų fakultetų bei profesinių mokyklų nustatytose programose.

[7] **Universitetų fakultetų darbo ir profesijų studijų programose dėstoma etnometodologinė ekspertizė. Akcentuojamos neišnaikinamos ir neišvengiamos adekvačių darbo aprašymų indeksinės išraiškos ir t. t. O tai reikalauja skirti dėmesį unikaliam adekvačiam analitiko/praktiko kompetencijai kaip reikalavimui aprašyti darbo metodus. Tai reikalauja transcendentalinio analitiko indiferentiškumo ir susilaikymo nuo universalios stebėtojo nuostatos. „Etnografiniai aprašymai“ yra specifinės darbo vietų „relevancijų“ atskaitos, sudarytos pa-ciliumi iš profesiskai-specifinių, instruktiviai stebimų ir atgaminamų struktūrų, sutvarkytų fenomenaliųjų detalių sąsajų. Panaudojamų priemonių ekspertizė siekia išsiaiškinti, kaip tikslą, bendrąjį reprezentacinį teorizavimą, pakeisdama jį fenomenu, atskleidžiančiu problemos kilmę ir šaltinį.**

2.3. Trys patarimai

EM darbo studijose patarimai gali būti panaudojami ir kaip etnografinės detalizavimo

priemonės. Jos siūlomos įvairių autorių darbų sąrašuose tarp Kalifornijos universiteto seminarų temų. Patarimai buvo įrašyti ir išplatinti specialiai tam, kad būtų galima įrodyti unikaliam tinkamos kompetencijos svarbumą aprašytajam darbui, kurio praktikai yra ir analitikai. Jų aprašymai stilistiškai apipavidalinti taip, kad galėtų būti skaitomi prakseologiškai, t. y. kad būtų neteisingai perskaityti, – kaip darbo vietai specifinės pastebimumo, eiliškumo, išsamumo, pakankamumo, kūniško/instrumentinio susipynimo, vystymosi ir plėtojimo paeiliumi, autochtoniško ryšio, autonomiškos kritikos ir kitų dalykų instrukcijos procedūriškai įvykdytose, susijusiose struktūrų detalėse.

Pateikiu tris specifinių EM patarimų pavyzdžius: 1) praktikų/analitikų vartojimas „ir taip toliau“; 2) interpretacinis perkėlimas į išnašas, Mannheimo aprašytas kaip dokumentinis interpretavimo metodas; 3) indeksinių išraiškų požymių vartojimas.

- 1) Nauja buvo tai, kad „ir taip toliau“ tam tikru atveju gali būti vartojamas taisyklių rinkinio užbaigtumui ir apibendrinamumui pasiekti. „Ir taip toliau“ gali būti vartojamas ir kitoms taisyklių savybėms pateikti – t. y. eiliškumui, pakankamumui, reikšmės idealumui, faktiškam adekvatumui, universalumui, būtinumui ir bet kam kitkam.
- 2) Kitas patarimas – dokumentinis interpretavimo metodas. Skaitytojui tereikia prisiminti erzinantį skaitymo ir rašymo triušą rūpestingame, empiriškai adekvačiame darbo aprašyme. Dokumentinis interpretavimo metodas – patogus perkėlimas į išnašas detalizuojant vietinius, retrospek-

tyviai-prospektyvinius, iniciatyviai besiplėtojančius įprastus fenomenalius įvykius, siejamus su eiliškumu, seka, kartojimusi, palyginimu, visuotinumu ir kitomis struktūromis. Išnašos yra patogios ir netgi kažkaip įtikina. Be to, ypač plačiai aprėpia, netgi pernelyg plačiai. Praktikui/analitikui jos suteikia viską, ko jie beužsimanytų. Jos trūkumai žinomi: kiekvienu konkrečiu atveju jos yra įgyvendinamos be atrankos ir yra absurdiškai klaidinančios.

- 3) Nuo EM studijų pradžios gerai žinomi indeksinių išraiškų požymiai teikdavo – ir iki šiol teikia – ne tokias įspūdingas galimybes. Indeksinių išraiškų požymiai paliudijami tik lokaliai ir endogeniškai. Tai žinoma kiekvienam ir visiems. Šiame kontekste jie žinomi ir prieinami kiekvienam ir visiems ta prasme, kad yra sudaryti iš vulgariai kompetentingų praktikų įgūdžių. Šie požymiai aptinkami visur. Iš esmės jie yra neišvengiami, jiems nėra vaistų ir alternatyvų. Be to, jie ypač paprasti ir neįdomūs, ir abiem šiais atžvilgiais, garantuodami pasiektojo fenomeno koherentišką prasmę, nuorodą ir atitikimą objektams, jie tyčia šitaip išiskleidžia unikalias adekvačiomis detalėmis. *Būtent jie yra unikalios adekvačios struktūrų detalės.* Turima galvoje, kad šie reiškiniai parodo vietinėmis savo pajėgomis vykdomas procedūras kaip įprastą darbą su populiacijų detalėmis.

Šie požymiai apibūdina jų pastebimumą kaip fenomeną, be kurio neįmanoma išsiversti EM darbo studijose. Jų egzistavimas – buvimas instruktoriai pastebimomis ir atgamina-momis – įrodomas visose darbo studijose. Jų

adekvatus pastebimumas priklauso nuo turinio, darbo vietos ir disciplinos specifikos.

Indeksinių išraiškų požymiai yra unikalūs inkarnuojant nemarios, įprastos visuomenės tyrimus. Jie nėra tinkamai vartojami kaip pažinimo funkcijos. Jie netinkamai vartojami kaip transcendentalizuoti analitinės sąmonės intencionalumo atvejai. Reiškiny, išaiškintas naudojantis priemonėmis, negali būti rastas ar atpažintas, jeigu tos priemonės interpretuojamos psichologiškai arba jeigu etnografiniai aprašymai išaiškinti kaip psichologizuota veikla. Visur, kur priemonės valdomos kaip iš anksto nustatyti kodai, rezultatas gali būti skaidrus ir tobulai aiškus analitinis etnografinis aprašymas, tačiau jame pasigesime dalyko esmės, sąžiningumo ir svarbiausios minties. Nebus įspėjimo, kad kažko nesupratome.

Pamokos aiškios: kad prarastume fenomeną, kurį aprašo priemonės, suteikime joms prioritetą sąmonės intencionalumo atžvilgiu. Tam, kad pamestume fenomeną kiekvieną konkretų kartą, remkimės bendrojo reprezentatyvaus teorizavimo metodais.

Apgalvotai rūpestinguose* savo darbo aprašymuose EM praktikai/analitikai atskleidė procedūrinius indeksinių išraiškų įgyvendinimo atvejus asmenų, biografijų, tapatybių, aplinkos, įrangos, drabužių, gestų, architektūros, vietinės ar techninės kalbos atžvilgiais, parodant jų neišvengiamą reikautiškumą sąveikų dalyviams. Skirdami jiems dėmesio, praktikai/analitikai rūpestinguose* aprašomuose atvejuose atskleidžia procedūriškai stebimą unikalios koherentiškų detalių apibrėžtumo įgyvendinimą; jų aiškumą, darną, ryšį su kitais stebimais darbo logikos, prasmės,

supratingumo ir metodo požymiais. Jų darbo studijos aprašo, smulkiai apibūdina, verčia instruktyviai stebimais, tenkina; jos yra unikalaus metodų adekvatumo reikalavimo pavyzdžiai; unikaliai tinkamą analitikų/praktikų kompetenciją rimtai vertina vietinės kompanijos ir „savas cechas“ praktikų, kurių darbą analitikai aprašo; matomas paeiliui vykstantis empirinių, instruktyviai stebimų struktūrų detalių aprašinėjimas, laikantis etnometodologinio indiferentiškumo formaliųjų analitinių kodekso statuso tyrimų veiklos krypčių ir metodų. Visa tai daroma nesinaudojant transcendentinės analizės bei universalaus stebėtojo privilegijomis ir neatsiribojant nuo struktūros klausimų, tačiau visada patenkinant kodekso teiginių empirinio adekvatumo reikalavimus.

3.1. Prakseologinis instrukcinio veiksmo pagrįstumas

Dėl daugelio pasaulinio socialinių mokslų judėjimo formaliosios analizės technologijos naudojimo pasiekimų būtų beprasmiška diskutuoti. Tarp šių pasiekimų svarbiausias FA technologijos laimėjimas – jos studijų bibliografijos kodekso statusas. Nuo EM tyrimų pradžios FA bibliografijos kodekso statusas suteikė etnometodologijos tyrimams instrukcijų ir instrukcinių veiksmų temų, kurių su kaupu užteko naujiems patikslinimams, tokiems, kaip savitai įgyvendinami tvarkos fenomenai* ir didieji nemarios, įprastos visuomenės pasikartojimai, neaukojant, nemenkinant, neišmetant, nevengiant ar neprarandant įprastos visuomenės endogeniškų, natūraliai atskaitingų struktūrinių įgyvendinimų, nekeičiant temos ir nežiopčiojant pagal gamtos mokslų muziką.

EM neneigia FA pasiekimų. Neneigiant FA pasiekimų, EM radikalaus tvarkos* fenomeno katalogo tyrimai [pakartotiniai] užduoda empirinį klausimą: „Ko dar yra instrukcijose ir instrukciniuose veiksmuose, išskyrus tai, ką daro, darė, bet kada nuveikė ar gali suteikti FA“?

EM pasiektojo radikalaus tvarkos* fenomeno katalogo būdingi tyrimai ypač ir išskirtinai remiasi instrukcijomis bei instrukciniais veiksmais. EM katalogo instrukcinių veiksmų atvejai aprašyti žaidimuose-su-taisyklėmis; žaidime, turinčiame išbaigtų svarbiausių taisyklių rinkinį; kiekvienu taisyklių reguliuojamų veiksmų atveju su išbaigtu taisyklių rinkiniu; Mooerso kataloge; apipavidalinant eiles; lokaliuose, konkretaus atvejo, endogeniškai pasiektuose logikos, protavimo, metodo ir specialiųjų žemėlapių požymiuose; EM porose; *Lebenswelt* porose; prakseologiškame instrukcinių veiksmų galiojime. Tai – įvardiniai EM katalogo atvejai, kuriais (kartu su instruktyviųjų veiksmų studijomis) pabrėžiami visur vyraujantys ir įprasti aprašomųjų prakseologinių atskaitų įgūdžiai.

3.2. Prakseologizuojančios aprašomosios atskaitos

Daugybėje disciplinų, kaip reikalauja vietinės aplinkybės, praktikai turi perskaityti aprašomąsias atskaitas alternatyviai, kaip instrukcijas. Jie dirba profesionaliai, įgudusiai, lyg darytų savaime aiškų dalyką; paprastai kompetentingą, itin kasdienišką ir būdingą šiai darbo vietei. Jie kūniškai ir figūriškai prirakinti prie vietų, erdvių, architektūros, įrangos, instrumentų ir laiko tėkmės. Dėstomoje disciplinoje praktikai tokios kompetencijos reikalauja vieni

iš kitų, ne išimtinai, bet dažniausiai kiekvienu atveju, ir tada jau neišvengiamai, be išlygų arba atsitraukimo, be išsisukinėjimo arba atidėliojimo. Kai konkretus atvejis sukelia darbuotojus ant kojų, praktikai bendromis jėgomis stengiasi užtikrinti, kad, kultūrinio bei organizacinio požiūriu, vietiniai darbuotojai atliktų prakseologinį skaitymą pasikartojančiai, sklandžiai ir nenutrūkstamai.

EM katalogas tiria, bemaž astronomiškai, apimdamas didžiulę paplitusią veiklą, įvairius būdus, kuriais remiantis aiškiai aprašomoji atskaita (sakykim, grafiška, kaip koks greitkelio ženklas, skelbimas ant sienos arba deklaratyvių sakinių proza) gali būti perskaityta alternatyviai, – taip, kad skaitymas taptų dviejų poros dėmenų fenomenu: 1) pirmuoju-poros-segmentu, sudarytu iš instrukcijų rinkinio; 2) darbu, ir tik kiekvienu konkrečiu atveju, kuris kažkaip paverčia pirmąjį segmentą *šios poros*³⁴ aprašymu.

Įvardykime 2) antrąjį-poros-segmentą. Pavardinkime porą *instrukciniu veiksmu*, o skaitymo darbą – aprašomąja atskaita, kaip susijusius dėmenis instrukcinio veiksmo, kuriuo „prakseologizuojamas aprašomosios atskaitos“.

Abiems socialinės analizės technologijoms – valdomai veiklos kryptčiai, metodams ir formaliosios analizės (FA) korpusui bei etnometodologijos (EM) atstovams – *kažkaip* yra esminis žodis. Ir FA, ir EM rūpinasi savo

techniniais darbais, empiriškai apibūdinančiais prakseologizavimą. Jos abi siekia *kažkaip* pakeisti instrukciškai stebimu *tik kaip*. Kiekviena jų tai daro remdamasi savita veiklos krypttimi, metodais ir savitais analizės būdais.

FA būdinga tai, jog patikslinimą ji atlieka kurdama ir valdydama bendrai teorizuotus formatus. Instrukcijas < > ir vartojamas-instrukcijas [] apibūdina bendrais bruožais pateikti panašumo santykiai. Analizė teikia empirinius < > ir [] aprašymus vienu ar kitu jų santykių aspektu. Remiantis tokiais aprašymais, aktualus ir adekvatus poros atitikimas gali būti apibrėžtas kiekvienu empiriniu atveju.

EM atlieka patikslinimo darbą skirtingai. Ankstyvuojau EM domėjimosi laikotarpiu < > ir [] techniškai įgyvendinamuose santykiuose būdavo aprašomi kaip „interpretacinio darbo“ laimėjimai, tokie kaip „ir taip toliau“ bei įprasto fakto atradimo dokumentinis interpretavimo metodas. Paskesnės studijos nagrinėjo vietoje konstituojamus, endogeniškai įgyvendinamus, natūraliai atskaitingus koherentiškus savitumus (angl. *haecetities*³⁵), kurie, kaip ir koherentiški instrukciniai veiksmai, konstitavo paprastų žmoniškų „darbų“ fenomenalius laukus. Šios studijos nagrinėjo du supratingų instrukcijų segmentus bei jų įvykdymą, kai jie skiriami *in vivo*, ir šioji perskyra įgyvendinama *in vivo* formaliuose analitiniuose ir kitokiuose klasikiniu būdu apibrėžtuose ir taisančiuose

³⁴ Akcentuoju žodžius – *šios poros*. Tai kontrastas įprastam ir net nuvalkiotam vartojimui, kuris šį fragmentą perskaitytų taip: tolesnės instrukcijos kažkaip paverčia jas – t. y. laisvas ir išlaisvinamas instrukcijas – aprašymu, kaip laikytis šių instrukcijų. Žr. Livingston (1986).

³⁵ Spec. žodis *haecetities* (lotynišką šio žodžio atitikmenį kaip terminą viduramžių filosofijoje vartojo Dunsas Skotas) anglų kalboje vartojamas pagrėčiui su žodžiu „thisness“ („tik-tinumas“). Kalbama apie diskretiškus daiktų požymius, darančius šiuos daiktus būtent *šitais, savitais* (red. past).

adekvataus aprašymo, adekvataus faktiškumo, adekvataus paeiliškumo, adekvataus instrukcijų išbaigtumo ir pan. santykiuose. Nuo 1972 m. darbo profesijų ir mokslų srityse EM studijos pasipildė įžvalga, kad instrukcijos < > bei vartojamos-instrukcijos [] yra susijusios ir kaip asimetriškos EM alternacijos, EM poros – Lebenswelt poros, ir kaip instrukcinių veiksmų prakseologinis pagrįstumas.

Dėl vėlesnių interesų bei analizės formų instrukcinių veiksmų temos buvo surinktos, o EM studijos naujai apibrėžė gamtos mokslus kaip praktinių veiksmų atradimo mokslus. Adekvatumo sąlygos EM tyrimuose naudojamos kiekvienu atveju, naujai apibrėžiant FA formas < > ir [] bei jų santykius. „Adekvatumo sąlygos“ reiškia tai, kad kiekvienoje grupėje EM tyrimai klausia: „Ką mes padarėme? Ko išmokome?“:

- I. Ko išmokome skirtingo, negu daro, darė, bet kada yra padariusi ar *galėtų* suteikti FA?
- II. Ko išmokome tokio, kas, FA požiūriu, visuotinai, neišvengiamai dominuoja ir yra panaudojama FA specifiskose darbo vietos detalėse?
- III. Ko išmokome suprasdami, kad FA priklauso nuo FA darbo vietų specifinių pasiekimų, nuo FA didžiavimosi profesija ir techniniais išteklių keičiantis instrukciškai stebimomis, adekvačiomis praktiškomis ir tikroviškomis profesijomis, nuo instrukciškai stebimo FA bibliografijos kodekso statuso?
- IV. Ko išmokome suprasdami, ką FA visur panaudoja ir pripažįsta EM kaip *in vivo* specifinių-darbo-vietų praktiką?

Šią praktiką FA praktikai žino ir atpažįsta kiekvienu konkrečiu atveju, ji neišvengiama,

nepataisoma ir nepakeičiama. Praktika būtina vartotojams, o pastarieji jos reikalauja. Kiekvienu atveju praktika atpažįsta FA specialisto darbą, ji žinoma FA praktikams, o šią ją atpažįsta. Visais šiais atžvilgiais ši praktika specifiskai neįdomi vartotojams ir yra jų ignoruojama. Žinomą ir visais šiais atžvilgiais atpažįstamą praktiką jos praktikuotojai atpažįsta kategoriškai.

Galiausiai, FA praktikai ypač atsargūs su nesibaigiančiomis iniciatyvomis, kuriomis dėl FA disciplinos priežasčių siekiama, kad jų įgytos profesijos atitiktų pasaulinį lygį ir realybę, instrukciškai stebimą bendrai teorizuotose praktinių veiksmų struktūrose, tačiau jie nežino, kaip elgtis su šiomis praktikomis.

EM katalogo tyrimai patikslina FA analitinius formatus. Kiekviena studijų grupė daro tai išskirtiniais būdais, tinkamais konkrečioms tyrimams. Kiekvienoje studijų grupėje patikslinančias EM praktikas žino ir atpažįsta FA praktikai; jie reikalauja, kad tokios praktikos būtų, ir kad nuo jų priklausytų; jų egzistavimas patikslinamas ir daromas instrukciškai stebimu nustatytose kalbose, su jomis ir apie jas, kaip specifiniai-darbo-vietai cecho darbų ir cecho kalbų praktikos komponentai; FA šios praktikos yra neišvengiamos, neištaisomos ir nepakeičiamos; jos identifikuoja FA kompetingas atskaitos praktikas specifinėmis-darbo-vietai ir paliudijamomis detalėmis. Specifinėse-darbo-vietai detalėse jos yra specifiskai neįdomios ir ignoruojamos.

EM klausia: kas gi pasaulyje taip užsispyrusiai ir svarbiai egzistuoja visur? Ką gi pasaulyje taip vieningai žino ir pripažįsta FA praktikuotojai? Kur gi tai randama? Ir kaip?

Reikalas tas, kad FA korpuso visumoje klausimas „Kas dar?“ niekur nepatikslintas, jo ir neįmanoma patikslinti, kaip ir instrukcijoms bei instrukciniams veiksams keliamo klausimo „Kas dar?“ neįmanoma rasti naudojant FA metodus. Tai *ko gi* tuomet ieškoma? *Ką gi* reikia rasti? Ir *kur gi?* Ir *kaip gi?*

EM katalogo tyrimai į šiuos klausimus pateikia tam tikrų atsakymų. Šiuose atsakymuose

yra tam tikrų išvalgių nuorodų iš EM katalogo. Ką mes *padarėme?* Ko *išmokome?* Ką *galime* padaryti? Ir ko *galime* išmokti? EM tyrimai, kaip ir juos papildanti EM veiklos kryptis ir metodai, apibrėžia auklėjimo bei mokymo problemų skalę. Jų epistemologinis ir ontologinis statusas toks pat, kaip ir auklėjimo bei dėstymo problemų sąrašė. Tai – EM tyrimų pagrindas ieškant atsakymų į šiuos klausimus.

NUORODOS

Borges, Jorge Louis. 1962. „The Library of Babel“ in Yeates (ed.) *Labyrinths: Selected Stories and Other Pritings*. New Directions.

Burns, Stacy. 1995. „Practicing Law: A Study of Pedagogic Interchange in a Law School Classroom“. *Unpublished manuscript*.

Garfinkel, Harold. 1988. „Evidence for Locally Produced, Naturally Accountable Phenomena of Order*, Logic, Reason, Meaning, Method, etc. In and As of the Essential Haecceity of Immortal, Ordinary Society“, *Sociological Theory* 88, V. 6, No. 1, pp. 103–109.

_____. 1994. „Seven Cases of Ordinary Activities are Lost“. *Unpublished manuscript*.

_____. Forthcoming. *A Catalogue of Ethnomethodological Investigations*, edited by Anne Warfield Rawls. Boston: Basil Blackwell.

Garfinkel, Harold and D. Lawrence Weider. „Two Incommensurable, Asymmetrically Alternate Technologies of Social Analysis“, Pp. 175–206 in *Text in Context*, edited by Graham Watson and Robert M. Seiler. Newbury Park CA: Sage.

Gurwitsch, Aron. 1964. *Fields of Consciousness*. Pittsburgh: Duquesne University Press.

Heider, Maryanne and Fritz Simmel. 1944. „An Experimental Study of Apparent Behavior“. *American Journal of Psychology*. 57:243–259.

Heritage, John. 1984. *Garfinkel and Ethnomethodology*, Cambridge: Polity Press.

Livingston, Eric. 1986. *The Ethnomethodological Foundations of Mathematics*. London: Routledge and Kegan Paul.

Maynard, Douglas W. 1995. „Gestalt Theory and Ethnomethodology“. *Unpublished manuscript*.

Maynard, Douglas W. and Steven E. Clayman, 1991. „The Diversity of Ethnomethodology“. *Annual Review of Sociology* 17: 385–418.

Rasmussen, Nicholas. 1994. „Through Another Looking Glass: The Phenomenal and Cultural Import of the Electron Microscope in Mid-Century America“. *Unpublished manuscript*.

Rawls, Anne Warfield. 1995. „Durkheim’s Epistemology: The Neglected Argument“. *Unpublished manuscript*.

Schegloff, Emmanuel. 1987. „Analyzing Single Episodes of Interaction: An Exercise in Conversation Analysis“. *Social Psychology Quarterly* (50)2:101–114.

Sudnow, David. 1978. *Ways of the Hand*. Cambridge: Harvard University Press.

_____. 1979. *Talk’s Body*. New York: Alfred A. Knopf.

_____. 1983. *Pilgrim in the Microworld*. New York: Warner Books.

_____. 1996. *The Sudnow Method*. Princeton: The Sudnow Method, Inc.

Wallis, Helen M. and Arthur H. Robinson. 1987. *Cartographical Innovations*. Map Collector Publications 1982 Ltd. in association with the International Cartographic Association.

Znaniecki, Florian. 1937. *Social Actions*. St. Albans: Canfield Press.